

27.10.2022

Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta perjantai 28.10.2022 klo 9.00 / HE 191/2022 vp / Asiantuntijapyyntö

Vammaispalvelulain uudistus on erittäin tärkeä lakiuudistus. Sen tehtävänä on turvata pienen vähemmistön välttämättömien sosiaalipalvelujen saanti. Keskeisimmät huomioni tässä lausunnossa liittyvät siihen, miten kestävä uudistus esitetyssä muodossa on.

Ehdotan uuteen vammaispalvelulakiesitykseen seuraavia muutoksia:

- Soveltamisalaa tulisi rajata ja säännöksiä selkeyttää
- Palvelujen laajennukset ja oikeuksien vahvistukset tulisi tehdä vaiheittain
- Lain voimaantuloa tulisi siirtää
- Lain todelliset kustannusvaikutukset tulisi huomioida hyvinvointialueiden rahoituksessa täysimääräisesti

Esityksen liitteeseen olen koonnut yksittäisiin pykäliin ja palveluihin liittyviä korjausesityksiä.

1) Soveltamisalaa tulisi rajata ja säännöksiä selkeyttää

Ehdotettu uusi vammaispalvelulaki on vaikeatulkintainen sisältäen useita aiemmin määrittelemättömiä käsitteitä ja palveluja. Laki myös muuttaa tarpeettomasti aiempia pykäläiä ja käsitteitä, joiden tulkinnasta on jo ehtinyt muodostua oikeuskäytäntöä ja vakiintunutta tulkintaa. Tarvitaan selkeämpi määrittely siitä, kuka on oikeutettu vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin.

Lain keskeisin heikkous on voimakkaiden subjektiivisten oikeuksien myöntäminen epäselvin ja rajaamattomin perusteluin. Vahvat oikeudet yhdistettynä huomattavan laveaan pykälämuotoiluun tuottavat vaikeasti ennakoitavaa soveltamiskäytäntöä. Viranhaltijoille tehtävä muodostuu kohtuuttomaksi, koska laki ei anna selkeitä perusteita myönteisille tai kielteisille päätöksille. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että hyvinvointialueet eivät todennäköisesti pysty soveltamaan lakia yhdenvertaisesti.

Hallituksen esityksessä on useassa kohdassa viitattu YK:n vammaisyleissopimukseen (CRPD). Esitys ei kuitenkaan noudata sopimusta 1 artiklan osalta, vaan laajentaa epätarkoituksenmukaisesti vammaisen henkilön määritelmää lakiehdotuksen 2 § 1) kohdassa: uutena käsitteenä lakiin tuodaan sosiaalinen toimintarajoite: ”Tätä lakia sovelletaan henkilöön (vammaisen henkilö), jonka---vamman tai sairauden aiheuttama fyysinen, kognitiivinen, psyykinen, *sosiaalinen* tai aisteihin liittyvä toimintarajoite on pitkäaikainen tai pysyvä”. Tämä laajennus ei ole selkeä eikä perusteltu.

Soveltamisalasäännöksestä on lausuntokierroksen jälkeen poistettu säännöstekstistä vaatimus *toimintakyvyn olennaisesta heikentymisestä* sekä rajausta siitä, että avun, tuen ja huolenpidon *tarve ei ole normaalia ikäkauteen liittyvää*. Nämä molemmat ovat

27.10.2022

keskeisiä rajoituksia, joilla tuetaan palvelujen oikeaa kohdentumista. Esityksessä oleva rajausta tämän lain palvelujen välttämättömyydestä asiakkaalle tulee säilyttää.

Esitys:

- **Erityisesti palvelut, joissa asiakkaalle muodostuu subjektiivinen oikeus, tulisi muotoilla tarkkarajaisemmin. Lakiesityksessä tulisi hyödyntää nykyisen vammaispalvelulain muotoiluja mahdollisimman paljon, koska näiden tulkintakäytäntö on jo muodostunut.**
- **Lakiesitykseen tulisi palauttaa soveltamisalaan vaatimus toimintakyvyn olennaisesta heikentymisestä sekä rajausta siitä, että avun, tuen ja huolenpidon tarve ei ole normaalia ikäkauteen liittyvää. Esityksessä oleva rajausta tämän lain palvelujen välttämättömyydestä asiakkaalle tulee säilyttää.**
- **Lain soveltamisalasta tulisi poistaa sosiaalisen toimintarajoitteen käsite, joka ei perustu YK:n vammaissopimuksen määritelmään vammaisuudesta.**

2) Palvelujen laajennukset ja oikeuksien vahvistukset tulee tehdä vaiheittain

Lakiuudistuksen keskeisin tehtävä on yhdistää nykyinen vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki. Kuitenkin lakiesitys sisältää myös useita uusia palveluita, joita nykyisessä lainsäädännössä ei ole. Nämä uudet palvelut on suoraan säädetty subjektiivisen oikeuden palveluiksi. Tämä tekee muutoksesta hallitsemattoman ja siten palvelujärjestelmän sekä asiakkaiden kannalta kestävämmän.

Meneillään oleva hyvinvointialueiden perustaminen johtanee jo palvelujen yhtenäistämiseen sekä täsmällisempään soveltamiskäytäntöön. Olisi tarkoituksenmukaista ja hallitumpaa toteuttaa vammaispalvelulain uudistus vaiheittain siten, että myöhemmin palveluita voidaan tarvittaessa edelleen vahvistaa ja täsmentää. Tämä turvaisi myös kehitysvammaisten työtoiminnan palvelujen jatkuvuuden hyvinvointialueelle siirryttäessä.

Myöskään nykyisiin subjektiivisiin oikeuksiin ei tulisi tehdä laajennuksia tässä muutostavaiheessa, vaan niihin tulisi palata tarvittaessa myöhemmin.

Esitys:

- **Subjektiivisia oikeuksia ei tässä vaiheessa tulisi laajentaa nykyilainsäädännöstä, vaan esityksen palveluista erityinen osallisuuden tuki, tuettu päätöksenteko, lyhytaikainen huolenpito ja valmennus säädettäisiin hyvinvointialueen yleisen järjestämisvelvollisuuden palveluina.**
- **Kehitysvammalain työtoimintaa koskevat pykälät tulisi jättää voimaan siihen saakka, kunnes työelämäosallisuutta koskeva uusi lainsäädäntö saadaan voimaan.**

27.10.2022

3) Lain voimaantuloa tulee siirtää

Toimeenpanolle varattu aika on täysin riittämätön. Toimeenpano edellyttää lain lopullisen sisällön vahvistamisen ohella mm. sisäistä ohjeistusta, koulutusta ja tietojärjestelmämuutoksia. Ennen kuin tietojärjestelmämuutoksia voidaan tehdä, tulee THL:n palvelutehtäväluokitus päivittää vastaamaan uutta sanastoa. Kaikki tämä tapahtuu samassa yhteydessä, kun vammaispalveluissa on käynnissä historiansa suurin muutos sitten erityishuoltopiirien perustamisen: palvelujen järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueille, erityishuoltopiirit puretaan ja henkilöstö on valtavan organisaatiomuutoksen kynnyksellä.

Vaikka esityksessä on vanhojen asiakkaiden osalta siirtymäaikaa, on uudet hakemukset ja palvelutarpeiden muutokset käsiteltävä uusien säännösten mukaisesti jo 1.1.2023. Korkeintaan muutaman viikon, ehkä vain päivien siirtymäaikataulu on kestämätön: esitys kuormittaa kohtuuttomasti hyvinvointialueiden viranhaltijoita kuten sosiaalityöntekijöitä jo muutenkin vaikeassa ajankohdassa ja aiheuttaa sekavuutta vammaisten ihmisten palveluihin.

Lakiesitys edellyttää huomattavan paljon uusia resursseja kuten sosiaalihuollon ammattihenkilöstöä, joiden rekrytoiminen on ylipäänsä erityisen vaikeaa, mutta täysin mahdotonta, mikäli laki astuu voimaan vuoden alussa.

Esitys:

- **Lakiesityksen voimaantuloa tulisi siirtää siten, että uusi vammaispalvelulaki astuisi voimaan 1.1.2024 (uudet palvelut vasta 1.1.2025).**
- **Kehitysvammalakiin tulisi tehdä kuitenkin 1.1.2023 muutokset, joilla turvataan koululaisten aamu- ja iltapäivähoidon toteutus kuntien kouluissa sekä rajoitustoimenpiteiden ja tahdosta riippumattoman hoidon järjestäminen hyvinvointialueella, ml. Etevan kehitysvammapsykiatrien palvelujen siirto HUS-yhtymälle.**

4) Lain todelliset kustannusvaikutukset tulee huomioida hyvinvointialueiden rahoituksessa täysimääräisesti

Lain toimeenpanon kustannusten arviointi on vaikeaa ja esityksen perusteluissakin on todettu merkittävä epävarmuuden riski esitettyyn arvioon. On kuitenkin selvää, että kustannusvaikutus on epärealistinen. Hallituksen esityksessä on varauduttu vain 22 miljoonan euron lisärahoituksen. Vammaispalveluihin käytetään tällä hetkellä 2,6 miljardia euroa, joten on selvää, ettei 0,8 % lisärahoitus kata edes inflaation tai henkilöstön palkankorotusten vaikutuksia, saati lain uusia palveluja ja vahvistettuja oikeuksia.

On erittäin todennäköistä, että lain toteuttamisen todelliset kustannukset ovat huomattavasti arvioitua suuremmat. Nykymuodossaan lain kustannusvaikutukset tulevat olemaan useita satoja miljoonia. Lain keskeisin muutos on se, että laissa muutetaan

27.10.2022

lähies kaikki nykyiset vammaispalvelut subjektiivisen oikeuden palveluiksi. Lisäksi laki tuo uusia palveluita, myös nämä subjektiivisen oikeuden muodossa. On todennäköistä, että lain muutokset aiheuttavat samat kustannusvaikutukset kuin 2010 voimaan astunut vammaislainsäädännön uudistus, jossa henkilökohtaisesta avusta tuli subjektiivinen oikeus. Kun (vain yksi!) palvelu muutettiin subjektiiviseksi oikeudeksi, henkilökohtaisen avun asiakasmäärät kasvoivat selvästi. Henkilökohtaisen avun kokonaiskustannukset kasvoivat 39 miljoonaa euroa vuosina 2008–2011. Tämä on selvästi enemmän kuin 25 miljoonaa euroa, joka oli esitetty arvio¹. Edelleen 10 vuodessa asiakasmäärä on kolminkertaistunut (9 000 > 28 018).² Tämä on odotettava vaikutus myös uudessa laissa, joskin tällä kertaa vaikutus koskee suurta osaa palveluja, jolloin kustannusvaikutus on todennäköisesti moninkertainen.

Hallituksen esityksen mukaan ”uudistus edellyttää henkilöstön lisästarvetta arviolta 600–700 henkilötyövuoden verran. Siitä noin 70 on sosiaalityöntekijöitä, loput muuta henkilöstöä” (4.2.12 Työllisyysvaikutukset, s. 93). Oikeampi laskelma olisi yli 100 sosiaalityöntekijää kolmen vuoden ajalle, jolloin varattu lisämääräraha ei riitä edes päätoimitehtäjäiden palkkaamiseen, saati palveluihin.³

Vammaislainsäädännön kokonaisuudistus aiheuttaa myös tietojärjestelmäkustannuksia, minkä euromääräistä arvioita ei ole esitetty. Muutoksenhakuasioiden lisääntyminen, lainsäädännön epäselvyys, palveluprosessin lisääntyneet työvaiheet ja soveltamisalan laajeneminen kuormittaa viranhaltijoita ja muutoksenhakuinstansseja ja edellyttää esitystä enemmän lisäresursseja.

Esitys:

- **Muutoksessa tulisi tuoda realistisesti esiin lain kustannusvaikutukset rajoittumatta annettuun 22 miljoonan euron reunaehtoon.**
- **Rahoitus kustannuksiin tulee turvata täysimääräisesti hyvinvointialueille, jotta lakiuudistus ei aja hyvinvointialueita vastaavasti heikentämään muiden kuntalaisten palveluja rahoituksen puuttuessa.**

¹ Kustannusarvio hallituksen esityksessä 166/2008 oli 25 miljoonaa euroa.

² THL:n tutkimus 2014

³ Arvio on tehty nykyisellä asiakasmäärällä (125 600 asiakasta) eikä se ota huomioon uusia asiakkaita, jotka tulevat palveluihin lakimuutoksen jälkeen. Kaikkien asiakkaiden palvelupäätökset tulee uusia. Suomessa on n. 7200 sosiaalityöntekijää, joista n. 4700 on kunnissa viroissa. Lisästarve on siten yli 2 % kaikista sosiaalityöntekijöistä. Mikäli päivitystyö per asiakas kestäisi n. 5 tuntia, olisivat pelkät päivityskustannukset n. 23,86 milj euroa.

27.10.2022

Lakiesityksessä hyviä, kannatettavia uudistuksia ovat erityisesti:**1) Ikääntymisrajaus**

Jotta vammaispalvelulain uudistus olisi kestävä ja kohdennettu, tulee välttää sitä, että sen piiriin tulee asiakkaita, joiden palvelut on pääsääntöisesti ajateltu järjestettävän muun, yleisen lainsäädännön perusteella. Tästä näkökulmasta keskeisen tärkeä on ns. ikääntymisrajaus. Ikääntyneiden palveluita ei tulisi kehittää tekemällä ikääntyneistä vammaisia, vaan kehittämällä ikääntyneiden palveluja. Yksi laki ei voi vastata kaikkien ihmisten kaikkiin palvelutarpeisiin - silloin se ei ole vähemmistön erityislaki. Se, että vammaisuuden katsotaan olevan muuta kuin tyypillisesti iäkkäillä henkilöillä esiintyvä sairaus tai yleisestä vanhuudesta johtuvaa rappeutumista ei voine pitää perustuslain vastaisena.

Esityksessä on perustellusti todettu, että mikäli ikääntyneiden osuus vammaispalvelujen asiakkaista jatkaisi nykyistä kasvuaan, se johtaisi vammaispalveluiden hallitsemattomaan kustannusten kasvuun, koska iäkkäiden henkilöiden määrä ja sen myötä heidän palvelutarpeensa lisääntyvät lähivuosikymmenien aikana merkittävästi. Vammaispalveluista tulisi vähitellen kaikille kuuluvia yleispalveluita. Tämä vaarantaisi aidosti vammaisten ihmisten välttämättömien palvelujen saannin. Tämän vuoksi on tarpeen huolehtia yleisten palveluiden saatavuudesta sekä selkeyttää ja rajata vammaispalveluiden soveltamisalaa nykyistä tarkemmin.

2) Kuntouttavasta varhaiskasvatuksesta tulee luopua vanhentuneena palveluna

Esitykseen on kirjattu, että kuntouttavan varhaiskasvatuksen poistaminen tarkoittaisi sitä, että vammaiset lapset saisivat palvelun varhaiskasvatuslain perusteella kuten muutkin lapset ja myös heidän maksunsa määräytyisivät yhdenvertaisesti kaikkien varhaiskasvatuksessa olevien lasten kanssa. Erillistä hallinnolliselta työltä välttyttäisiin sekä vammaispalveluissa että varhaiskasvatuksessa. Tämä esitys on ilmeisen perusteltu huomioiden lasten yhdenvertaisuus, varhaiskasvatuslain tuleva lakimuutos ja esityksen kustannusvaikutukset.

3) Asiakasmaksut tulee periä yhdenvertaisesti

Lakiesityksen mukaan monesta tällä hetkellä täysin maksuttomasta palvelusta perittäisiin jatkossa maksu. Vammaispalvelulain asiakasmaksut perustuvat pääasiassa kuluihin, joita jokaiselle ihmiselle elämässä aiheutuu: maksamme bussilipun, syömmme ruokaa, käytämme erilaisia tavaroita ja tiloja. Maksut perustuvat siis ns. normaalisuusperiaatteeseen - kaikki muutkin maksavat näistä. Kehitysvammaiset henkilöt eivät ole kuitenkaan joutuneet maksamaan maksuja, joita muut vammaiset ovat maksaneet. Esim. lihassairautta sairastava on maksanut bussilipun verran asiakasmaksua päivätoimintamatkoista, kehitysvammainen ei. Tältä osin laki yhtenäistää maksuja. Mikäli maksuttomuutta laajennettaisiin koskemaan kaikkia vammaisia henkilöitä, nostaisi se jälleen lakimuutoksen kustannusvaikutuksia.

27.10.2022

Asiakasmaksulain 11 § velvoittaa olemaan perimättä asiakasmaksua tai alentaa maksua siltä osin kuin periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Tämä turvaa myös pienituloisten vammaisten ihmisten mahdollisuuden käyttää palveluja.

4) Koululaisten aamu- ja iltapäivähoidon tuottaminen kouluissa sallittava

Lakiluonnoksen 22 §:n 5 momentissa on mahdollistettu se, että myös kunta voi tuottaa lyhytaikaista huolenpitoa siltä osin, kuin se on hyvinvointialueen ja kunnan tehtäväkokonaisuuksien toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaista. Hyvinvointialue voisi hankkia kunnalta koulua käyvien vammaisten lasten lyhytaikaista huolenpitoa, jota voitaisiin tarvittaessa järjestää koulun tiloissa hyödyntäen koulunkäyntiavustajien työpanosta. Hyvinvointialueen ei tarvitsisi kilpailuttaa palvelua eikä kunnalta edellytetäisi palvelun yhtiöittämistä. Tämä mahdollistaa tarkoituksenmukaisen työnjaon ja henkilöstöressurssien käytön palvelujen tuottamisessa esim. kunnan aamu- ja iltapäivätoiminnan ja hyvinvointialueen lyhytaikaisen huolenpidon välillä.

Mikäli lain voimaantulo siirtyy, tulee tämä palvelujen jatkuvuutta turvaava sääntely kuitenkin toteuttaa 1.1.2023 alkaen kehitysvammalain muutoksena.

Anu Autio
vs. perhe- ja sosiaalipalvelujen johtaja

Olen virkavapaalla Espoon kaupungin vammaispalvelujen päällikön tehtävistä. Olen toiminut vammaisalalla lähes 20 vuotta eri tehtävissä. Johtamis- ja asiantuntijakokemukseni täydentää kokemukseni hoitajan, ohjaajan ja avustajan tehtävistä. Erityisosaamistani ovat vammaissosiaalityö sekä palvelujen järjestäminen.

Espoon kaupunki
p. 043 8259890
anu.autio@espoo.fi

Twitter: @anu_autio

LinkedIn: www.linkedin.com/in/autioanu

27.10.2022

LIITE Pykäliin ja palveluihin liittyviä korjausesityksiä ja huomioita:**Henkilökohtainen apu**

Esityksessä todetaan sen säilyttävän henkilökohtaisen avun nykyisen soveltamiskäytännön. Pykälässä on kuitenkin muutettu merkittävästi nykyisen pykälän sanoitusta, joten käytännössä henkilökohtaisen avun myöntämisedellytys lievenee voimassa olevaan lakiin verrattuna. Laki ei enää edellytä vaikeavammaisuutta tai sitä, että henkilöllä olisi voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Lisäksi lakiehdotuksessa henkilökohtaisen avun saamisen edellytyksenä on määritetty pitkälti henkilön subjektiivinen kokemus avun tarpeesta.

Lakiesityksen 10 §:ssä todetaan, että ”Henkilökohtaisena avustajana voi *erityisestä* syystä toimia vammaisen henkilön perheenjäsen, jos se on vammaisen henkilön edun mukaista.” On perusteltua säilyttää vammaispalvelulaissa nykyinen määrittely, jonka mukaan omainen tai muu läheinen voi toimia henkilökohtaisena avustajana *vain erityisen painavasta syystä* vammaisen henkilön edun mukaisesti. Esityksen muotoilu hämärtää omaishoidon tuen ja henkilökohtaisen avun välistä eroa ja ohjaisi huomattavaa osaa omaishoitajia hakeutumaan tuntipalkkaisiksi henkilökohtaisiksi avustajiksi. Tällä olisi merkittäviä kustannusvaikutuksia, minkä lisäksi esitys muuttaisi henkilökohtaisen avun palvelun luonnetta ja perusajatusta.

Liikkumisen tuki

Liikkumisen tuen toteuttaminen henkilökohtaisella avulla on sinänsä perusteltu esitys, sillä avustajan kanssa vammaisen henkilö voi käyttää monesti esteetöntä joukkoliikennettä. Pykälään liittyy kuitenkin tulkintavaikkeitä muun muassa sen suhteen, poikkeako liikkumisen tukea koskeva henkilökohtaisen avun päätös lakiehdotuksen 9 §:n mukaisesta henkilökohtaisesta avusta, miten liikkumisen tukea koskeva henkilökohtaisen avun päätös kirjataan ja mille tuntimäärille se tehdään.

Uutena käsitteenä säännöksessä on mainittu palvelun käyttöalueena henkilön oman elämän kannalta merkittävät kunnat. Määritelmä voi laajentaa kuljetuspalvelujen käytömahdollisuuksia ja tätä kautta myös kustannuksia. Vaikka perusteluissa on esitetty, että 25 §:n viittaus kohtuulliseen liikkumisen tukeen hillitsee kustannuksia, on kohtuullisuuden käsitteen määrittely haastavaa, kun kyseessä ovat yksilöllisesti arvioidut oman elämän kannalta merkittävät kunnat. Käsitettä tulisi täsmentää.

Tuettu päätöksenteko

Esityksen mukaan tuettu päätöksenteko on jo pitkään kuulunut toimintatapana monien palveluiden sisältöön. Kyseessä on nimenomaan *toimintatapa*, joka nyt kuitenkin

27.10.2022

esityksessä on muuttunut erilliseksi palveluksi. Tämä muuttaa tuetun päätöksenteon luonnetta. Tulisi pyrkiä kehittämään palvelujen sisältöjä muilla tavoin kuin säätelemällä yksittäisistä menetelmistä. On myös epätarkoituksenmukaista säätää myöntämään yksittäistä palvelua, jolla toista palvelua voidaan arvioida. Esitetty sääntely on epäselvää eikä sellaiseen toimi subjektiivisen oikeuden palveluna. Esitetyssä muodossa tuettu päätöksenteko on palvelu, joka voi tuoda merkittäviä lisäkustannuksia ja vaatineee laintulkinnan vakiinnuttamiseen useita hallinto-oikeuksia ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja.

Erityinen osallisuuden tuki

Lausunnolla olleessa lakiluonnoksessa erityinen tuki oli tarkoitettu vain niihin tilanteisiin, joissa vammaisen henkilön yksilöllistä tukea ei ole mahdollista toteuttaa muilla tämän tai muun lain mukaisilla palveluilla. Nyt lakiehdotuksen mukaan henkilökohtaista apua ja erityistä osallisuuden tukea on mahdollista saada yhtäaikaaisesti. Samalla erityiseen osallisuuden tukeen on määritetty minimituntimäärä, joka siirtymäajan jälkeen on 20 tuntia kuukaudessa. Erityinen osallisuuden tuki ei myöskään enää ole rajattu yhtä vahvasti kuin aiemmin kodin ulkopuolelle. Myöskään vastaavaa rajausta hoidon, hoivan ja valvonnan osalta ei erityisessä osallisuuden tuessa ole tehty kuin henkilökohtaisessa avussa. Perustelujen mukaan tarkoitus olisi, että myös ne vammaiset henkilöt, joiden osallisuutta ei voida tukea henkilökohtaisella avulla, voisivat saada tarvitsemansa osallisuuden tuen. Erityisen tuen suhde henkilökohtaisen avun palveluun tulee määritellä selkeästi siten, että niitä ei voida myöntää samanaikaisesti.

Hengityshalvauspotilaat

Hengityshalvauspotilaiden hoidon järjestämisvastuun siirtäminen vammaispalveluihin on ilmeinen riski. Lakiesityksessä ei ole riittävän selkeästi kuvattu sitä, kenellä on viimesijainen vastuu hoidosta ja saako vammaispalvelut tarvitsemaansa tukea terveydenhuollon puolelta. Terveydenhuollon ja kotisairaanhoidon osavastuun hengityshalvauspotilaiden hoidossa tulisi olla lakisääteistä. Esityksen arvio, jonka mukaan lähihoitajien tarve vähenee tämän muutoksen myötä, on osin epärealistinen. Hengityslaitte on vaativa lääkinnällinen laite ja potilaan hoito edellyttää myös muiden terveydenhoidon välineiden käyttöä.

Lapsen asumisen tuki

Kuten esityksessä todetaan, säännöksen vaikutuksia on vaikea ennustaa. On todennäköisesti tilanteita, joissa esimerkiksi jaksamiseen liittyvien syiden perusteella sijoitus voidaan tehdä aiempaa helpommin, kun lastensuojelun stigmaa ei enää muodostu. Ehdotettuun säännökseen sisältyy myös riski siihen, että kynnys vammaisen

27.10.2022

lapsen ehdotetun lain tarkoituksen vastaiselle kodin ulkopuoliselle asumiselle voisi joissain tilanteissa madaltua. Lakiesitys, jolla siirretään lapsia pois kotoaan ei voi läheteä siitä oletuksesta, että vanhemmille ei haluta aiheuttaa lastensuojelun stigmaa. Lasten sijoittamisen kynnystä ei tule madaltaa.

Esitys kuvaa keskeisimmäksi ohjaavaksi tekijäksi vanhempien halun luopua lapsestaan siitä huolimatta, että hyvinvointialue on valmis ohjaamaan runsaasti tukea perheelle. Lapsen oikeuksien näkökulmasta on virheellistä, että lapselta ei ohjata kysymään mielipidettä siitä, haluaako hän asua kotonaan, ainoastaan siitä, miten kodin ulkopuolinen asuminen järjestettäisiin. Lapsen oikeusturva on aina varmistettava, eikä lapsen etua voi jättää pelkästään vanhempien arvion varaan. Varmistutukseen, että lapsen ääni ja mielipide on tullut kuulluksi, lapselle tulisi hakea perheen ulkopuolinen edunvalvoja. Toisin kuin lastensuojelulaissa, vammaisten lasten osalta ei asetettaisi tavoitetta perheen jälleenyhdistämiseen. Vaikka esitys nimenomaan toteaa, että lasta ei saa erottaa vanhemmistaan lapsen vammaisuuden perusteella, johtaisi esitys sellaisenaan juuri tähän. Säännöstä ei voi pitää lapsen edun mukaisena.

On myös epäselvää, millaisille lapsille sijoitus kodin ulkopuolelle olisi tarkoitettu. Esiityksen mukaan muodostuu käsitys, että lapsen hoidon tarpeen tulisi olla poikkeuksellisen suuri. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että lapset tulisi kuitenkin sijoittaa perhehoitoon - siis omasta perheestä toisen perheen hoitoon. Mikäli asiasta koetaan välttämättömäksi säätää, tulisi lapsen asuminen kodin ulkopuolelle tulisi rajata ainoastaan tilanteisiin, joissa lapsen vamman tai pitkäaikaisen sairauden hoito vaatii ympärivuorokautista vaativaa hoitoa tai siihen rinnastettavaa valvontaa ja sitä ei voida järjestää vanhempien ja palvelujen turvaamana lapsen omassa kodissa. Käytännössä tällä hetkellä vammaispalveluista on sijoitettu 16–17-vuotiaita, aikuisen kokoisia nuoria, jotka käyttäytyvät väkivaltaisesti itseään tai muita kohtaan. Heidän sijoittamisensa perhehoitoon tai lasten yksikköön ei ole käytännössä mahdollista.

Järjestämisen näkökulmasta lisähaasteita aiheuttaa se, että esityksen mukaan lapsen asuinpaikan etäisyys ei saisi muodostua lapsen ja hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpidon esteeksi ja lapsen tulisi asua lähellä perhettä. Käytännössä hyvinvointialueen tulisi tällöin rakentaa yksiköitä lähes joka kuntaan. Pykälän toimeenpanolle tarvitaan pidempää siirtymäsäännöstä (vähintään 1.1.2025), sillä esityksen mukaisia asumisyksiköitä ei juuri ole tällä hetkellä Suomessa, saati esityksen edellyttämällä tavalla lähellä perhettä.

Lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle luo myös tarvetta määritellä lastensuojelulain mukaisesti vammaispalvelun omatyöntekijän tehtävästä. Tämä johtaisi myös tarpeeseen säätää asiakasmäärästä ja lisätä resursseja.